

Zorana SIMIĆ¹

Institut za književnost i umetnost, Beograd

FEMINISTIČKA PRIČA O DVA GRADA

(Ana Kolarić, *Rod, modernost i emancipacija: uredničke politike u časopisima Žena (1911–1914) i The Freewoman (1911–1912)*, Beograd: Fabrika knjiga, 2017, 253 str., ISBN 978-86-7718-168-0 (broš.))

Burni tokovi svetske istorije karakteristični za početak druge decenije dvadesetog veka podrazumevali su, između ostalog, i sve učestalije i artikulisanije razmatranje takozvanog ženskog pitanja, odnosno intenziviranje (proto)feminističke misli i angažmana u javnoj sferi. Idući u korak s dinamikom modernizacije u datom društvenoistorijskom kontekstu, oslanjajući se ponekad na svoje prethodnice, neke (mahom obrazovane i/ili društveno privilegovane) žene, svesne potčinjenog položaja svog pola, pronalazile su različite načine i služile se brojnim strategijama kako bi (iznova) postavile pitanja i iznele stavove proistekle iz takve svesti, plasirajući ih u javnost i otvarajući ih za raznovrsne slojeve publike.

Važnu ulogu u tom pogledu imala je periodika – ekonomska, tehnološka, politička i ideološka gibanja u ranom dvadesetom veku našla su svoj izraz i naišla na kreativan odgovor ne samo u najšire shvaćenoj modernističkoj umetnosti već i u štampi, mediju koji je svojim karakterom i razvojem višestruko korespondirao sa njima i koji je za mnoge žene i (proto)feministkinje (p)ostao jedini dostupan prostor javne borbe. Shodno tome, ozbiljnije i obuhvatnije proučavanje istorije ženskog pokreta, ali i književnosti koju su stvarale žene u periodu modernizma, gotovo po pravilu zahteva i pažljivo istraživanje odgovarajuće periodičke građe.

Upravo sa svešću o tome, vodeći se primarnim ciljem da osvetli deo „složene istorije ženskog i feminističkog pokreta i borbe za ravnopravnost, koja još

---

1 E-mail: zorana_simic@hotmail.com

traje”, teoretičarka roda, kulture i književnosti Ana Kolarić piše i objavljuje naučnu studiju *Rod, modernost i emancipacija: uredničke politike u časopisima Žena (1911–1914) i The Freewoman (1911–1912)*, koja zapravo predstavlja prerađenu verziju njene doktorske disertacije iz 2015. godine, odbranjene na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu – na kome ona i predaje – pod mentorstvom prof. dr Biljane Dojčinović. Na samom kraju knjige, u sažetom pogovoru, autorka ističe značaj koji za njene istraživačke pobude i metode ima aktuelni istorijski trenutak, obeležen kako *marketizacijom* obrazovanja tako i bujanjem konzervativnih i diskriminatornih diskursa i politika na globalnom i lokalnom nivou. Ova angažovana naučna, a eksplicitno predočena ideološka pozicija studiji daju na smisaonost, a ne samo stilskoj koherentnosti i zaokruženosti, što su i inače njena upadljiva svojstva.

Ta svojstva uporište imaju i u paralelnoj strukturi knjige, osim pogovorom oivičenom i uvodom u kome se u osnovnim crtama izlažu hipoteze, glavni uvidi i metodološki okvir istraživanja, ali i prvim poglavljem koje sadrži temeljni pregled dosadašnjih krucijalnih tačaka i postignuća u akademskom izučavanju periodike, i to ponovo dvostruko – kako u inostranom tako i u domaćem kontekstu. U skladu s tim, i narednih šest poglavlja koncipirana su kao kontrapunkt: u knjizi Ane Kolarić očekuju nas naizmenične selidbe iz Londona s početka dvadesetog veka u Novi Sad iz istog perioda, to jest svojevrsna *priča o dva grada*. Posežući, vrlo slobodno, za naslovom Dikensovog romana, ovu studiju, naime, možemo sagledati kao uspešan pokušaj da se ukaže na višeznačnost, mnogostrukost i kontekstualnu uslovljenost privilegovanih pojmova i problemskih područja u njoj – ne samo onih naznačenih samim naslovom, već i nekih njima srodnih ili s njima povezanih, kao što su feminizam, „žensko pitanje”, ženstvenost, nacija, rasa (ovde bi bilo zgodno uočiti da su pitanja klase u sporednom planu i ocrtana samo posredno), tradicija, identitet, (seksualni) moral, seksualna pedagogija, seksualne politike, materinstvo, feministička književna kritika i dr.

Odabrani kontekst pomnog komparativnog tumačenja dvaju časopisa – *The Freewoman* i *Žena* – jeste, s jedne strane, Velika Britanija, važan centar modernog i modernističkog života i, ujedno, feminističke borbe te sifražetskog pokreta, kojem se u studiji takođe posvećuje zaslužena pažnja, dok je s druge strane u pitanju marginalizovanije područje koje je karakterisao sporiji prodor emancipacije – delovi Austrougarske u znatnoj meri nase-

ljeni srpskim stanovništvom, odnosno prostor današnje Vojvodine. Jedina potpuno čvrsta poveznica između njih, za koju se autorka, kako sama ističe, opredeljuje upravo radi homogenizacije istraživanja, jeste godina osnivanja časopisa – 1911. Različitost konteksta, a samim tim i uredničkih koncepcija i politika časopisa koje su u fokusu njene pažnje, za Anu Kolarić je vrlo važna i ona na njoj insistira upravo u cilju da ukaže na osnovanost ideje o postojanju *feminizama* pre nego feminizma: mehanizmi i konotacije naslovnih pojmova – emancipacije, modernosti i roda – osvetljavaju se u neraskidivoj sprezi, ne samo međusobnoj već i onoj sa složenim okolnostima u kojima se formiraju i egzistiraju. Ana Kolarić pristupa im iz ugla kritičke analize diskursa, potcrtavajući i obrazlažući pritom teze koje sama određuje kao ključne: „Različiti konteksti impliciraju različite modernosti i modernizme”; „Nijedan kontekst nije homogen”; „Tesna veza između svesti o rodnoj razlici i modernosti dobro se ogleda u pitanju: šta je žena i koje je njeno mesto u svetu na početku 20. veka?”; „Odnos prema individualizmu i kolektivizmu utiče na poimanje (ženskog/rodnog) identiteta, kako u teorijskim razmatranjima i kritičkim oglecima, tako i u književnim priložima”; „Uspostavljanje i održavanje određenih rodničkih identiteta i odnosa podrazumeva normiranje i sankcionisanje porodičnih i seksualnih odnosa, naročito kada je reč o braku, razvodu i vanbračnoj zajednici”, i, naposljetku: „Rodni identiteti i njima određeni obrasci ponašanja se opisuju, uspostavljaju, (p)održavaju i (pre)ispituju u književnim priložima i književnoj kritici u časopisima *The Freewoman* i *Žena*”.

Ove načelne teze proishode iz sledećih istraživačkih celina studije: drugog poglavlja, koje se tiče isključivo časopisa *The Freewoman*, njegove uredničke koncepcije i privilegovanih tema, kao i odlično i nadahnuto ocrtane uredničke figure Dore Marsden i njenog shvatanja individualizma/egoizma, neraskidivo utkanog u angažman i svetonazore ove feministkinje; trećeg, u kojem se, komparativnom metodom, ocrtava figura prve urednice na prostoru današnje Vojvodine, Milice Tomić, kao i urednička politika koju je ona sprovodila u časopisu *Žena* u periodu od 1911. do 1914. godine, pri čemu se posebno insistira na razlikama u „relacionom” i „individualističkom” feminizmu, razlikama koje je uticajno formulisala istoričarka Karen Ofen (Karen Offen); četvrtog, u kom se autorka studije vraća na britanski časopis, usredsređujući se sada na „rodne identitete, seksualnost i moral”; petog, u

kome razmatra rodne identitete i seksualnu pedagogiju u novosadskom časopisu, te, naposljetku, šestog i sedmog, u kojima pažnju posvećuje književnokritičkim postulatima, praksama i priložima u časopisu *The Freewoman* (s posebnim osvrtom na kritičarsku delatnost Rebeke Vest [Rebecca West]) odnosno *Žena* (nudeći širu tipologiju datih priloga).

Na tragu uvida Rite Felski iznetih u studiji *Rod modernosti*, autorka, dakle, teži da pristupi modernizmu i modernosti iz višestruko marginalizovanih perspektiva i s fokusom na višestruko marginalne fenomene, u cilju da ponudi specifičan doprinos već obavljenim dekonstrukcijama predstave o ovim pojmovima kao o monolitnim, homogenim i jednoznačnim. U isto vreme, budući da se bavi i domaćim časopisom (koji pre toga nije bio predmet sistematične naučne pažnje), ona posredno, ali sa svešću da to čini, dovodi u pitanje iste takve predstave o nacionalnom (književnom) identitetu ponikle u okrilju srpske književne historiografije i institucionalnog bavljenja literaturom i kulturom u načelu. Takve pobude, udružene sa izraženom, kako autorskom tako i disciplinarnom, autorefleksivnošću, ubrajaju se u neke od najupečatljivijih kvaliteta ove studije.

Među njima takođe treba istaći i autorkin prepoznatljiv stil, koji na dobar način svedoči o njenoj naklonjenosti angloameričkoj kulturnoj, književnoj i književnoteorijskoj tradiciji. Sa impresivnom urednošću, preciznošću i jasnoćom, Ana Kolarić ubedljivo se kreće obimnim korpusom literature, uglavnom primenjujući već ocrtane i korišćene koncepte i metode u studijama periodike na primarnoj periodičkoj građi. Uporedo s tim, međutim, ona vešto i pronicljivo izdvaja ključna mesta koja su od značaja za analizu, ali i otkriva brojne kuriozitete i do sada nepoznate podatke, smeštajući ih u kontekst studije na vrlo sistematičan i prijemčiv način. Upravo iz tog razloga, tekst, iako zasnovan na pedantnom akademskom diskursu, postaje neopterećen njime i prilagodljiv širokoj publici.

Osim kao adaptirana doktorska disertacija, studija *Rod, modernost i emancipacija: uredničke politike u časopisima Žena (1911–1914) i The Freewoman (1911–1912)* figurira i kao plod autorkinog višegodišnjeg učešća u naučnom projektu „Knjiženstvo: teorija i istorija ženske književnosti na srpskom jeziku do 1915. godine”, ali i predstavlja uspostavljanje kontinuiteta sa dosadašnjim rezultatima projekata posvećenih studijama periodike na beogradskom Institutu za književnost i umetnost, za koje je, i to naročito

u poslednjoj deceniji, između ostalog i karakteristično upravo istraživanje ženske/feminističke štampe u Srbiji i Jugoslaviji. Shodno tome, vrativši se na početak teksta, mogli bismo reći da i sama Ana Kolarić, idući u korak sa istorijskom i političkom dinamikom druge decenije dvadeset prvog veka, oslanjajući se na svoje prethodnice i prethodnike kako u domaćoj tako i u svetskoj, pretežno angloameričkoj naučnoj zajednici, svesna još uvek potčinjenog položaja žena, pronalazi adekvatan način da (iznova) problematizuje kompleksne odnose između roda, modernosti i emancipacije. Ona to postiže u studiji koja, iako prvenstveno namenjena članovima i članicama akademske zajednice, zahvaljujući veštini i fluidnim pripovednim strategijama autorke, ima potencijal da uspešno komunicira i sa preostalim čitateljicama i čitaocima i, što je podjednako važno, ukaže na izvesne lakune u nacionalnim obrazovnim programima u Srbiji.